

Polner Zoltán

Bartuk Ágnes testamentuma

„Ilyen táltoszerű paraszti személyiségről nincs jel a magyar néprajzi szakirodalomban” – állapította meg Bálint Sándor professzorom, lektorom, miután elolvasta a Teknyőkaparó kéziratát 1979 áprilisában. A kis könyv a Somogyi Könyvtár kiadásában jelent meg, és el is fogyott néhány hét alatt. A neves jósról a televízióban, a rádióban is beszéltek az öregek, akik azóta zömében már a temetőben nyugszanak.

Gyakran kérdezik még most is, miképpen jutottam a Teknyőkaparó nyomára? A hatvanas évektől szenvedélyesen kutattam a táltosok után a Tisza és a Maros környéki községekben, és legtöbbször a Teknyőkaparó jóslataiba ütköztem. „Mögmondta a Teknyőkaparó”... mondogatták az áldott emlékü öregek. Utoljára Maroslelén talákoztam jóslataival. Most is csak azért említem, hogy bizonyítsam, a „szögedi nemzet” napjainkban is tovább élteni a Teknyőkaparó alakját és híreszteli törvénykező szavait.

„Mögmondta a Teknyőkaparó, hogy majd a nappali rablók házról-házra járnak. A gazda nem mer szólni semmit. Azt visz el a nappali rabló, amit akar. A gazda nem mer szólni. Hát a Rákosi idő alatt vót, ugye? Aki azt érte. Bizony. Vót olyan, hogy egy hízó vót a háznál, és odamönt a végrehajtó, húzták kifelé az ólból, tötték a kocsira. Osztán akkor az aszszony sírt-rítt, a gyerökök jajgattak, ne vigyék el, ne vigyék el! Mégis elvitték. Úgy ám!”

„Mög azt is mondta, hogy majd az embörök már helyregyűnnek, de akkor majd Lucifer bandájai házrul-házra járnak, hogy mentül több emböröket az ú sátra alá táborozzanak. Hát az agitálók vótak. Higgye mög! Higgye el! Maga érte-e az agitációt? Házrul-házra jártak öten-hatan, de azok ahogy begyűttek, elkezdtek hazudni, míg el nem möntek, mindég hazudtak. Osztán akkó aláírtunk. Odaadtunk kocsit,

lovat, földet, mindönt. Aláírtunk. Annyit tudtak hazudni, mert az egyik elkezdte, a másik folytatta.”

Most mégsem a Teknyőkaparóról akarok beszélni, hanem arról az algyői *szellemes* lányról, akit az ő révén fedeztem föl. 1974 nyarán az algyői születésű Kovács Mártont faggattam Klárafalván, aki egy révülő-elrejtőző lányról beszélt nekem a táltosok kapcsán.

„A Bartuk Ágnes?! Az hipponyizált. Hipmozinyálta a népet. Az elrejtőzőtt mindönfélének, oszt akkó nem bírt vele egy regiment katona se. Annak olyan tudománya vót. Az a halottakkal beszélt. Azok osztán elkerültek Amerikába.”

Még azon a héten Algyőre utaztam, hogy minél többet megtudjak Bartuk Ágnesről. Sokáig kutattam utána, míg végül akadt egy-két ember, aki tudott felőle valamit. „A Bartuk Ágnis hótakkal beszélgetött. Csak arra emlékszök, hogy az én anyám is elmönt mögkérdözni, hogy élnek a kiscsaládjai, hogy vannak a menyországba? Hát osztán mondta, hogy nincs nekik semmi bajuk. Fölfogott osztán értük édösanyám imát.”

„Vót itt az utcában egy szellemös lány, aki este nyóc-kilenc óra tájon elkezdött énekölni és énekölt. Kérom szépen, úgy hajigálta magát az ágyban le mög fő. Odamöntek erőteljes fiatal legényök, hogy űk mögfogják, és kiugrott a kezükbül, akármit csináltak. Csak a lábfejít bírták mögfogni.” Mesélte akkor Török György, majd így folytatta: „Vót egy öreg halásztársam, az beszélte, hogy mikor nagy hullám vót, nekivágott a Tiszának csónakkal és lemerült a Tisza fenekire. És aszongya neköm a Pista bácsi, egy nagy csomó virágot hozott föl Ágnis, mert Ágnisnak hitták. Aszonta, ű mentötte ki a vízbül. De haragudott rá a pap is. A szellemös lányra. Elmönt a templomba, így a délelőtti misére vasárnap. A pap mög kivittette a templombul. A szellemös lány a templomba nem való. Ki is vitték, oszt ott lefektették. Osztán ott énekölt. Nem bántott az senkit. Senkit nem bántott. Olyan ereje vót neki, hogy avval senki nem bírt.”

Bartuk Ágnes azon kevesek közül való volt, akiket a néző és a táltos megjelöléssel egyaránt illettek a község lakói. Erejét tekintve női táltos volt, ilyen pedig nem került elő gyűjtésem során Csongrád megyében. A róla kialakult legendát annak

köszönhette, hogy „beszélgetött a holtakkal is”, és viaskodott a nálánál sokkal erősebb férfiakkal.

Boldog voltam, hogy ráakadtam Bartuk Ágnesre. Az öszszegyűjtött anyagot közreadtam az Ördöngösök (1984) című kötetemben, majd az Algyó és népe (1987) kötetben is megjelent a Sámánisztikus vonások a népi hitvilágban című tanulmányom.

Boldog voltam, mert a rejtőzésben, a révülésben a sámán sajátos tevékenységét véltem fölfedezni. Diószegi Vilmos kutatásaiban is elmélyedtem, hogy megértsem az elmondottakat: „A magyar néphit szerint a táltos, amikor valaki számára közönséges halandók által meg nem ismerhető dolgokat akar megtudni, tetszése szerinti időpontban elrévülhet, elrejtőzhet, vagyis közvetlenül más egyén közbeiktatása nélkül érintkezésbe léphet a szellemekkel. A révülés, a rejtezés, vagyis a természetfeletti lényekkel való tetszésszerinti és közvetlen érintkezés képzelete általános elterjedtségű a magyar nép körében... Mindez tudományosan megalapozott kiindulást nyújt ahhoz, hogy népi kultúránk révülés-hitében a honfoglaló magyarság hitvilágának egyik emlékét keressük. A magyar emberfeletti erővel rendelkező személyek: táltosok, tudósok, halottlátók rejtezése, révülése, elragadtatása bizonyos ideig tartó eszméletlenségből áll. Ezt tapasztaljuk a sámánokkal kapcsolatban is.”

Igyekeztem minél többet megtudni Bartuk Ágnes „viselt” dolgairól, ám adatközlőim már alig emlékeztek rá. Még az összegyűlt töredéket is kegyes ajándéknak tekintettem, aztán lassan elfeledkeztem az egyetlen női táltosról, az algyói adatközlőkről. Folytattam a népi imádságok gyűjtését-mentését.

Múlt év októberében egy férfi keresett telefonon, név szerint Szélpál János szegedi lakos. Megkérdezte, nem lenne kedvem még többet megtudni az algyói táltosról, akiről nevem alatt olvasott az Algyó kötetben. Nemigen akartam kötélnék állni, de mikor meghallottam, hogy édesanyja Ágnes húga és kiváló egészségnak örvend, megfordult velem a világ.

Néhány nappal később Tarjánban, egy tízemeletes ház legfelső szintjén ajtót nyitott a 90 éves Szélpál Jánosné Bartók Piroska néni. Csak néztem a kis hajlott hátú asszonyt, és azon töprengtem, vajon megtudok-e valami bizonyosat a sámánokról, vajon elutazhatok-e az őshazába? Először is a leg-

fontosabb életrajzi adatokat tisztáztuk, melyeket lexikális tömörséggel közlök. Bartók Piroska negyedik gyerekként született 1903-ban Algyón. Édesapja Bartók Mátyás (1864-1934), édesanyja Pataki Ágnes (1871-1945). Gyermekük: Ágnes (1892, Algyó - 1940, New York), Ilona (1894), István (1900). Az édesapa molnár volt, az édesanya pedig a gyerekekkel vesződtött otthon. Két-három hold földjük volt, oda eljártak kapálni.

Édesapjuk 1912-ben kiment Amerikába, de 1913-ban hazajött és kivitte magával feleségét, Ágnest és Ilonát. 1916-ban édesanyja hazajött, Piroska is útrakelhetett volna az édesapjával, csakhogy ebben megakadályozta a háború. Ágnes a harmincas évek közepén még egyszer hazatért Algyőre, 1940-ben azonban New York-ban meghalt.

Vajon honnan szerezte a tudományát Ágnes? – kérdeztem hűgától, aki szinte minden cselekedetére emlékszik, bár Ágnes kilenc évvel volt idősebb nálánál. Ágnes „betegsége” azonban szóbeszéd volt a családban.

„Aszonta az én anyám, hogy amikor még Ágnes gyerekek vót, olyan surbankó lány vót, űneki mögjelönt a Szűz Mária, és aszonta, hogy hírdesse a népek között, hogy térjőnek mög!”

„Azt is az én anyámtul hallottam, hogy mikor iskolába járt, szaladtak az én anyáért, Ágnes néni gyűjjön, mert Ágnis elszédült az iskolába. Mire az iskolába ért, Ágnis már játszott a gyerekökkel.”

Persze, Bartók Ágnes is kevés iskolát végzett, mint azok az asszonyok, akiktől szebbnél-szebb archanikus imádságokat jegyeztem le. Ő azonban még olyat is tudott, amiről mások sohasem tudtak számot adni, ha a táltosokról kérdeztem őket.

„Mikor én kislány vótam, ott ültem az ágya végénél. Nagyon sokat szenvedött. Elaludt, szenvedött. Tudja, mit csinált? Kírágta az egész szája szélit. Folyt a két oldalán a vér. Anyám mög törülgette. Már zsebkendő nem is vót elég, fogott valami rongyot. A két kezit mög a falhoz verte. Ilyen dagadt vót a keze. Mire fölébredt, nem vót neki semmi baja. A szája is tiszta vót. Emlékszöm arra is, hogy apám bejött ide Szegedre és fiákerrel hozatott ki egy főorvost. Akkor is már két napig se nem övött, se nem ivott sömmit se. Feküdt, és feküdt, és feküdt. Azt mondta apámnak, tudja mit, ha ezt egy dész

vízbe beletögyük és darabokra összetördeljük, összevágjuk, akkor se tudunk rajta segíteni sömmit se. Az én apám mindönfelé vitte, a közkórházba hányszor! Hogy mi vót baja, nem tudom. Nem is tudták kitapasztalni. Vót, mikor három napig föl se kelt. Aludt. Se nem ivott, se nem övött, aludt.”

„Egyszer is anyámnak a nénnyiéknél vótunk. Ott vót Ágnis, feküdt. Három napig aludt. Nem ivott, nem övött, aludt. Ha fölemelték a fejét, kinyitották a száját és töttek bele valamit, akkor is a két oldalán kifolyt. Mondd már mög, mit csinálsz, kérdezte az én anyám. Aszonta, hogy a sárkányokkal küszködök. Mikor ennyit szenvedsz, alszol, mit csinálsz? A sárkányokkal küszködök.”

Most, amikor ezeket a sorokat írom, nézem a fényképét, amint a húgának a kislányát öleli. A fotó New York-ban, a Raphael stúdióban készült (4117 Manchester Av.). Nézem a fotóját, látok egy tiszta tekintetű parasztlányt, aki többet tudott a világról, mint egész Algyő. És József Attila? Kiemelkedő tudású orvosok vizsgálták, konziliumoztak fölötte, de minek?! A révülés, az extázis, a zseni, a zsenialitás nem gyógyítható. A köznap az emberfölöttivel nem tud szót érteni. Nem is tudhat, hiszen az egymástól elkülönülő „életszemlélet” teljesen érthetetlen a másik számára.

Amikor az Ördöngösök című munkámhoz gyűjtöttem adatokat, ilyen emberfölötti erővel rendelkező személyekre akadtam, mint Imám Mihály (Tápé), Pamuk Pista (Maroslele), Farkas György (Szegvár), Sarki Molnár Sándor (Kistőke), Sinka István (Szegvár), Veszett Nagy Sándor (Szentés), B. Kurai József (Maroslele), Huszka János (Zákányszék). Ezek az emberek az állatokkal tudtak olyat cselekedni, hogy más parasztembereknek tátva maradt a szájuk, pedig azok is értettek az állatokhoz. Afféle ördöngös emberek voltak, akiket akár táltosoknak, akár boszorkányoknak is tarthattak egy-egy kisebb közösség lakói. Valójában azonban tudós pásztorok, ördöngös kocsisok voltak. Őket – ellentétben a község boszorkányaival – nevükön kellett szólítani. A névhez kapcsolódó mágikus tudás tiszteletet parancsolt, és viselőjét kiemelte a hétköznapi emberek sorából.

Így volt ez Bartuk Ágnes esetében is, aki hat elemi és két ismétlőt végzett. Hogy miképpen és miért terjedt el róla, hogy

látó, arra testvérhúga sem tudott válaszolni, de a révülő lányhoz tódult a falu, hogy csodát lásson.

„Tudja, a pitvaron köröszkül gyűttek be a népek, hogy beszéljenek Ágnissal. Nők, férfiak. Ágnis aludt, oszt gyűtt be a nép. Mind letérgyelt oda az ágya elé, és mondta: jaj, neköm ez a bűnöm, az a bűnöm. De ahogy mögvallották, elszedültek. Begyün az én anyám, mintha még most is úgy látnám, no aszongya én nem fogok elszedülni, mert Szent Mihály arkan-gyal az én védőszentöm. Mit ád az Isten, ű is elszedült. Vót egy olyan hosszú folyosó, oszt akik ott vótak, fiatalembörök, mögfogták így hónaljukat, és sorba kihúzták űket. Anyámat is kihúzták. Ágnis ekkor olyan tizenhét-tizenennyolc éves vót. Gyönyörű szépen énekölt. Szent éneköket énekölt!”

„Arra is emlékszöm, ami a templomba történt. Ott vót az unokatestvéröm, Ágnis, Ilka mög az anyám. Aszonta, hogy mikor a pap fölemeli az oltári szentségöt, akkor ű összeesik. Aszongya, vigyázatok, hogy nagyon ne üsem mög magamat. És úgy is vót. Összeesött, amikor a pap fölemelte a szentségöt. Láttam. Én is ott vótam a templomba. Akkor a pap azt mondta a harangozónak, hogy húzza ki a sekrestyén köröszkül. Az én anyám mög mögfogta a lábát, akkor vót új cipő a lábán, hogy le ne essön. A pap nem engedte. Erre az én anyám möglükte a papot, a pap mög visszalükte. Az én anyám ezért hét napig űlt is, mert lecsukták. Tudja, mit mon-dok magának, mikor kivitték a sekrestyén köröszkül a temp-lomkertbe, ott elaludt. Hoztak a szomszédok pokrócot mög párnát a feje alá. Az összes nép mind kimönt oda, senki nem maradt a templomba, csak a pap mög a harangozó. Ágnis mög aludt és énekölt.”

Amíg Piroska néni egykori adatközlőimhez hasonló dolgo-kat mondott el, az összevetés lehetőségére gondoltam, és ar-ra, hogy bizonyára a legdöntőbb események emlékei marad-tak meg. Azok, amelyek a legnagyobb hatást gyakorolták az emberekre. Ha titokban is, de biztosan föltették a falu lakói a kérdést, vajon normális-e Bartuk Ágnes? Kérdeztem idős adatközlőmet én is. Tagadta, hogy baja volt, hogy hibádzott egy kereke. Csak mikor elaludt... Igenám, de akkor mi volt vele?

„Hát mi vót vele? Hát az orvosok se tudták. Az én apám az égadta világon mindönhova elvitte. Vót az elmén is. Ott is vót. Nem tudtak rajta segíteni semmit se.”

„Arra is nagyon emlékszöm, hogy éjszaka is kimönt a tetetőbe. A sírokról szödött virágot. Hazahozta a virágot egy jó nagy dobozban. Aludt, és amikor aludt, fölött egy virágot. Tele vót embörökkel a konyha. Fölvötte azt a virágot és feje fölé fölemelte. Addig nem engedte el, amíg nem az nyúlt érte, akinek szánta. Mögfogta őt is, de nem engedte el. Soha nem felejtöm el, vót egy asszonymál egy ilyen karonülő gyerök, és ahogy az hozzáért, elengedte.”

Különc viselkedésére, betegségére lehet, hogy ma már magyarázatot találnának az orvosok. Megállapíthatnák a diagnózist, akkor viszont arra is fény derülne, hogy milyen egy táltos, egy extázisban szenvedő sámán. Hiú ábránd, hogy vér szerinti testvére kifecseg valami titkot. Legalábbis így gondoltam. Csalódnom kellett. Nem jutottam közelebb a megoldáshoz a beszélgetés során. Pedig újra és újra a „különlegesről” kérdeztem Piroska nénit. Nem tapasztalt-e valami olyat nővérén, amit sohasem látott az életében?

„Emlékszöm, mikor azt mondta, na gyűnnek a boszorkányok. Mielőtt kimöntek Amerikába, elmöntünk a nagynénkhöz, az mög a Fölvégbe lakott. Mikor möntünk hazafelé, egyik felől Ilka, másik felől Vilma fogta. Én mög anyám möntünk utána. Aszonta Ágnes, édösanyám, levetköztetnek. Kilépött a szoknyábul. Aszongya, siessünk, aszongya, már levetik még az alsóruhámát is. Édösanyám, aszongya, énekölje el a boszorkányok nótáját! A pinának nincsen álla, mégis kinő a szakálla... Mire hazaértünk, márcsak az inge maradt rajta. Levetköztették. Anyám szödte össze a ruháját.”

1913-ban aztán eltűnt Bartuk Ágnes Algyőről. Ilka húgával, anyjával kiment New York-ba. Ilka ott 1914-ben férjhez ment. Ágnes boszorkányos gyógyító tudományára azonban ott is szüksége volt.

„Ennek az Ilkának a férje – hogy igaz-e, nem-e –, anyámtól hallottam, mög vót rontva. Hogy mi vót az a mögrontás, nem tudom. Aszonta Ágnes neki, Ilka, ne mönjél ehhez az embörhöz! Miért ne mönjenek hozzá? Luki Jánosnak hitták azt az embört. Hát aszongya, nem tudott a férje csinálni semmit. Eltelt két hét, eltelt három hét, nem tudott csinálni semmit

se. Aszonta, jól van, majd mögpróbálok. Aszonta az én anyámnak, elmék, oszt majd mögfordítom Ilka sorát. Mikor hazamönt, aszonta, hogy három nő vót náluk. Azt mondta, mögrontottátok a húgomnak az urát. Fordítsátok vissza! Hát hogy? ha majd egy szakajtó lisztöt kiválogatsz, akkor majd visszafordítjuk. És ha tík válogattok ki annyit? Ágnes visszafordította, hát azután születött Rozika, Ilka lánya.”

Algyón voltak-e boszorkányok? – kérdeztem Klárafalván húsz évvel ezelőtt Kovács Mártont. „Boszorkányok? Vót. Bartuk Ágnes!” Hogy táltos volt-e az algyói lány vagy látó, esetleg boszorkány, arra nem tudok egzakt módon válaszolni. Bizonyára változott a táltoskép is a magyarság történelme során, lényegi változás azonban nem történt.

Egyet biztosan tudok, rejtély fedi a jóstehetséggel megáldott táltosokat, de azokat is, akik gyógyítani tudnak. És azokat is, akik halottakkal beszélgetnek, akik természetfölötti erővel rendelkeznek, akik az ihletet pillantok extázisában az emberiség őskoráról szólnak. Áldott legyen minden szavuk. Én úgy olvasom minden följegyzett vallomásukat, mintha az őshaza magyarságának üzenetét olvasnám. Tündéri napsütés, bujkálós holdvilág van ma is a Tiszához simuló falu fölött, de sámánlánya a nagy vízen túl temetkezett a föld porába. Szelleme azonban itt virraszt a gyertyaként lobogó jegegyék között.

A KOSSUTH KÖNYVKIADÓ AJÁNlja

DANTE

Az egyeduralom

„Az egyeduralom” Dante legérettebb prózai alkotása, amelyben filozófiai síkon fogalmazza meg az emberi értelem és gondolkodás autonómiáját, síkraszáll a hit és a tudás területének kettéválasztása mellett. Korántsem véletlen, hogy Danténak ez a műve áll legközelebb egy tág lélegzetű, tartalmi jellegű humanizmushoz. Az „ember” fogalma itt már messze túljutot a gyarló földi sors hangsúlyozásán, s feltűnik az emberiség nagy morális egysége, a humanisták emberiség-fogalma.

(155 Ft – ÁFÁ-val)

C. G. JUNG

Az archaikus ember

Jung, a híres svájci pszichológus, a három mélylélektani iskola (Freud, Jung és Adler) egyikének megalapítója szerint a lélektan az a tudomány, amely a legfontosabb számunkra, hiszen egyre nyilvánvalóbb, hogy nem az éhínség, nem is a földrengés, nem a mikrobák s nem is rák, hanem az ember jelenti az emberre nézve a legnagyobb veszélyt, mégpedig azért, mert nem rendelkezik kellő védelemmel azok ellen a pszichés járványok ellen, amelyek a legnagyobb természeti katasztrófáknál is sokkal pusztítóbbak. Épp ezért messzemenően kívánatos lenne a pszichológiai ismeretek olyan fokú elterjedése, hogy az emberek megértsék, merről fenyegeti őket a legnagyobb veszély. Ehhez kíván segítséget nyújtani az a két előadás, amelyeket e kötet tartalmaz.

(155 Ft – ÁFÁ-val)

**E kettős számunkban olvashatja
másoké mellett**

**FEJES ENDRE
ILSE TIELSCH
DOBAI PÉTER
JUHÁSZ FERENC
BÓLYA PÉTER
IVAJLO DICSEV
TÓKEI FERENC
SARUSI MIHÁLY
ISZLAI ZOLTÁN
LES MURRAY
ONAGY ZOLTÁN
HORVÁTH ELEMÉR**

írásait

valamint FA-HSZIEN

**Feljegyzések a buddhista
országokból című művének
kínaiból fordított
részletét.**

80 Ft

TEKINTET

«kényszer - szabadság»

6. ÉVFOLYAM

93/5-6

TEKINTET — függő folyóirat
Kiadja: a **TEKINTET ALAPÍTVÁNY**

(A Kuratórium tagjai:

*Donáth László, Hubay Miklós, Dr. Orbán István
Bor Ambrus, Gelencsér Ildikó, Kiss Anna, Ördögh Szilveszter)*

1993-ban megjelenik 6 szám

6. évfolyam, 1993. 5–6. szám

A folyóiratot jegyzi: *Ördögh Szilveszter*

Szerkesztőségvezető: *Gelencsér Ildikó*

Gazdasági vezető: *Torday Lászlóné*

A szedést, tördelést, nyomdai előállítását a Szorobán Bt. végezte.

Táskaszám: 78/93

Ügyvezető: *Szabó Imre*

Szerkesztőség: Budapest, I. Szentháromság tér 6. fszt. 1.

Postacím: H-1241 Budapest, Pf.: 234.

Telefon: 155-71-22/158-, 159-es mellékállomás

A szerkesztők fogadónapja: kedd, szerda – 11–14 óráig.

Terjeszti a **TEKINTET ALAPÍTVÁNY** – megbízott: *Zoltán Imre*.

Megrendelhető a **TEKINTET ALAPÍTVÁNY** címén: 1241 Budapest, Pf.: 234.

Megvásárolható az ország könyvesboltjaiban és
közművelődési intézményeiben.

Az **ALAPÍTVÁNYHOZ** támogatókat várunk a

Magyar Külkereskedelmi Bank Rt 203-15791-7014-es számlaszámán.

HU ISSN 0238-7220

Folyóiratunkat támogatja a Soros Alapítvány, a Lukács György Alapítvány, az EGIS Gyógyszergyár, a Politikatörténeti Alapítvány, az Eurocontour Alapítvány, a Pannonplast Rt, a Magyar Sajtóalapítvány, az MIIB Rt. Táncsics Mihály Alapítványa, a Szabad Sajtó Alapítvány, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium, a Balaton-Budapest Rt., az Első Magyar Játékkaszinó Kft. valamint magánszemélyek.

TARTALOM

A szabadság szűnyog-teste – Juhász Ferenc költeménye	3
Huszonhatodikák – A tücsök és a szabad ázsiai – Onagy Zoltán novellája	7
Őrzője vagy testvérednek! – Donáth László eszmefuttatása	21
Profán szakramentum – Majla Sándor verse	24
Egyének és társadalmak kényszerpályákon (Etnikai stratégiák és taktikák) – Katona Imre tanulmánya	26
Anyám kertjében; A Bibliában – Thomas Bernhard verseit Jávor Ottó fordította	31
Rabelais „pajzán” szabadságeszméje – Süpek Ottó előszava a Pantagruel XV. – Hogyan fejtette ki Panurge vadonat új módszerét Párizs falainak felépítésére? – fejezetéhez	32
Désirée; A szép fogolynő – Petőcz András versei	41
Fény, árnyék, Mozart – Sándor E. Péter tanulmánya	43
Viasz – Kiss Anna költeménye	72
A holtában is üldözött Petőfi – Fekete Sándor esszéje	76
Beavatás – Sumonyi Zoltán verse	85
Kompország, Ady és az ezredforduló – Agárdi Péter gondolatai Ady Endre Ismeretlen Korvin-kódex margójára című 1905-ös írása újraközlése elé	88
Versek – Ivan Kulekov műveit Szondi György fordította	99